

Kutatások az aquincumi katonaváros északnyugati zónájában

(Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16 916/2)

A Malomdombi Kft. megbízásából 2006 augusztusa és 2007 augusztusa között mintegy 6000 m²-nyi felület teljes feltárását végeztük el. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–261) Az egykori *canabae* északnyugati negyedét ma sűrűn beépített városrész fedi el, ezen a környéken ritkán nyílik lehetőség hasonló kiterjedésű felület megnyitására. Kutatási előzményként a feltárandó területtől délkeletre előkerült ún. Raktár utcai *cella trichora* a hozzá tartozó temetővel (4. század második fele), valamint az ókeresztény horizont alatt előkerült 2-4. századi épületek érdemelnek említést. (NAGY 1938, 62–64) A római kori periódusok további vizsgálatában reménykedtünk, azonban a területre általánosan jellemző, vízhatástól származó gazdag szervesanyag-tartalom, ill. a vízi csiga-fauna talajrétegekben is kimutatható jelenléte együttesen arra utalt, hogy a kutatás alá vont terület északi, terjedelmesebb része, valamint a középső sáv egészen a délkeleti telekhatárig a holocén időszakában folyamatosan víz alatt állt. (HORVÁTH 2007, 8)

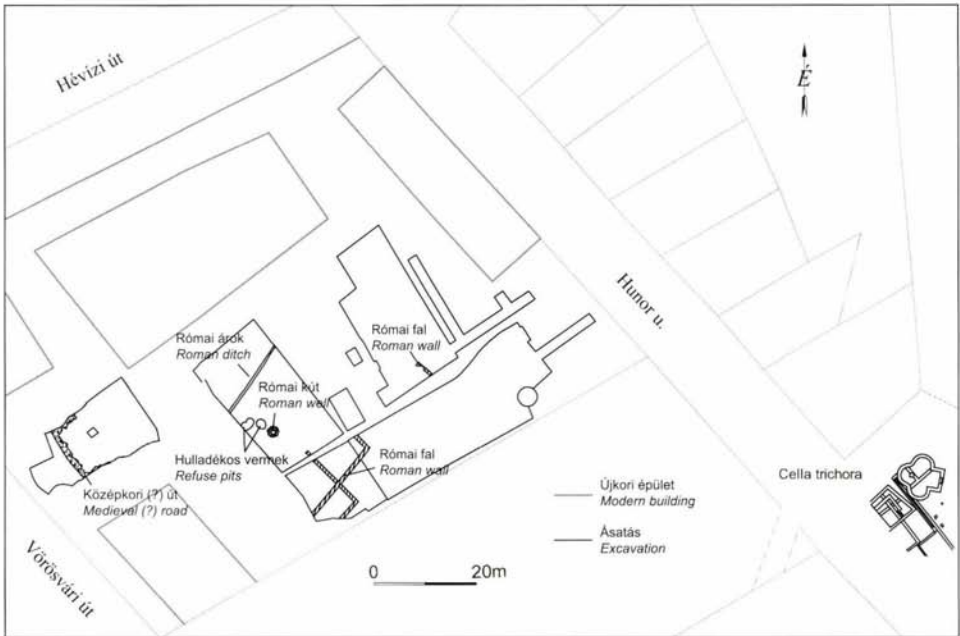
Az ásatási területen belül az enyhén hullámos, alluviális síkságok domborzati sajátosságából következően két markáns kiemelkedés volt megfigyelhető: egy a telek déli részén, egy másik pedig a Hunor utca felé eső keleti részen. A harmadik kiemel-

Investigations in the northwestern zone of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 103–105 Vörösvári Road, Lrn: 16 916/2)

The complete excavation of a surface of about 6000 m² was commissioned by the Malomdombi Kft. between August, 2006 and August, 2007. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–261) At present, the territory of the northwestern zone of the former *canabae* (town surrounding a Roman installation) is densely built-up and there is rarely any opportunity to open such a large surface. Noteworthy antecedents to this investigation include the so-called Raktár Street *cella trichora* with its adjacent cemetery (second half of the AD 4th century) recovered southeast of the actual excavation territory and the AD 2nd-4th century buildings under the Early Christian horizon. (NAGY 1938, 62–64) The excavators hoped that they would be able to continue the investigation of the Roman period levels, but the rich humus content caused by the effects of water, a general feature of the territory, and the appearance of water snail fauna in the soil layers indicated that the northern sector, the largest part of the investigated area and the central zone up to the southeast edge of the lot was permanently waterlogged during the Holocene. (HORVÁTH 2007, 8)

Two sharp elevations, characteristic surface formations of slightly rolling alluvial plains, could be observed on the excavation territory: one in the southern part of

1. kép: A feltárás átnézeti rajza
 Fig. 1: General map of the excavation

kedés indulását a telek délkeleti sarkában érzékeltük, ennek tetejét – immár a telekhatáron túl – a *cella trichora* foglalja el a hozzá tartozó objektumokkal, ill. az említett előzményekkel. (1. kép) A mélyebb részek állóvizét a hegyi patakok vize és a Duna kiöntései mellett a Bécsi út 269. szám alatt ma is látható Árpád-forrás táplálhatta.

A területen az altalaj folyami eredetű kőzetlisztes agyag, amelyen magas humusz tartalomtól feketéllő réti talaj képződött. A vizenyős réti talaj emberi megtelepedésre még nem volt alkalmas, de benne több helyütt, elvéve, már római jelenlétre utaló épülettörmelék, beszórt szemetet fedeztünk fel. A római területhasználat, ha mégoly sajátos formában is, már a réti talaj időszakában kezdetét vette. Szárazabbra forduló időszakban képződött a római kori kultúrszintnek megfelelő, sötétbarna

the lot and another one in the eastern section close to Hunor Street. The start of a third elevation was noted in the southeast corner of the lot: the above-mentioned *cella trichora* with its linked features and the above-mentioned antecedents occupied the top of this elevation beyond the lot (Fig. 1). The streamlets running down from the hills, the floods of the Danube and the Árpád spring, which can still be found at 269 Bécsi Road, fed the stagnant water in lower lying areas.

In this territory the subsoil was fluvial stone-powdery clay. A meadow soil developed over it which was black from the high humus content. The waterlogged meadow soil was not particularly suitable for human settlement although we found scattered building debris and refuse in it attesting to a human presence there in the Roman period. The Roman use of the ter-

színű talajréteg. Előzetes megfigyelések arra mutatnak, hogy a 4. századi leletanyag teljesen hiányzik ebből a rétegből, azaz a kutatott felületen a területhasználat nem érte meg a római uralom végét. A víz alá került területen vastag iszap rakódott le, amelyben helyenként vékony talajrétegeket tudtunk elkülöníteni. Az üledékképződés átmeneti szüneteiben tehát, az időszakosan szárazra került felületen talajosodási folyamatok indultak meg, amelyeknek újabb, hosszú előntéses periódusok vetettek véget. A szárazabb időszakokban újra kezdődő területhasználatot eleinte minimális középkori lelet, elsősorban lópatkó igazolja (Kárpáti Zoltán kronológiai meghatározása), a magasabban fekvő, továbbra is igen vékony talajrétegekben már újabb kori leleteket találtunk. A metszettefalak tanúsága szerint tehát a terület a római kort követően is – kis megszakításoktól eltekintve – folyamatosan víz alatt maradt. A terület vizenyős jellegét végérvényesen csak az újkorban veszítette el, amikor több méter vastag feltöltés került rá.

A kutatás alá vonható kiemelkedések közül a keleti alig őrzött meg valamit. Mindössze egy észak–déli irányú kőfalalappozás néhány méteres szakaszát találtuk meg, egyéb objektum nem került elő. A másik kiemelkedésen egy északnyugat–délkeleti tájolású kőépület maradványára bukkantunk, amelynek északi részét a víz nyomtalanul eltüntette. A falmaradványok egyik omladékából M. Antonius *triumvir denarius*a került elő, amelyet az éremfelirat tanúsága szerint a *LEG(io) XII* számára veretett. (2. kép) Az ezüstpénz az épület korára vonatkozóan, természetesen, nem hordoz információt. Az épületből sajnálatos módon csak falalapok maradtak, az egyes helyiségek járószintjei elpusztultak. A falaktól északra és keletre, a kiemelke-

2. kép: M. Antonius XII legio számára veretett denarius

Fig. 2: M. Antonius' denarius minted for the legio XII

ritory already began in the period of the meadow soil even though only in this specific form. The dark brown soil developed later when the climate became drier. This is the Roman period culture-bearing layer. The preliminary observations showed that AD 4th century finds were missing from this layer suggesting that land use did not continue here up to the end of Roman rule. A thick silt layer comprised of thin soil layers settled on the once again waterlogged territory. Thus, soil development started during the pauses between sedimenta-

3. kép: Kőbélésű
római kút
Fig. 3: Roman
masonry well

dés lábánál rengeteg kis méretű, piskóta alakú padlóteglat találtunk, egy elmosott járósínt burkolatának emlékét. Az épület déli irányban tovább húzódik, azonban nekünk nem állt módunkban a kijelölt házalap határán túl követni azt.

Az épületmaradvány alapfalaitól északra egy kutat találtunk, amelyet egészen az aljáig kiköveztek. (3. kép) Betöltése, amelynek tetejét a beomlott káva kövei fedték el, alig tartalmazott leletanyagot, a kis méretű kerámiadarabok a terület elöntése során, a víz tevékenysége révén kerültek a kútba. Mesterséges töltögetésnek gyakorlatilag semmi nyomát sem találtuk. Emberi közreműködésre utaló nyomként mindössze a betöltődés folyamatának korai szakaszában kútba dobott, és egy kézi malom felső kövével letakart fa íróta (tabula cerata) említhető (4. kép), amelynek viaszos felülete az idők folyamán a ráírt szöveggel együtt elveszett.

A kút közelében három, égetési kerámiaszelejjel feltöltött hulladékos verem került elő. A szeméttárolónak használt

tion phases on the intermittently desiccated territories, which were terminated by repeatedly returning longer inundation phases. Initially, minimal medieval finds, especially horseshoes (Zoltán Kárpáti's chronological identification), marked the restart of land use in the dry periods, and modern period finds appeared in the thin soil layers on the elevations. Based on the section walls, the territory was permanently waterlogged, apart from shorter breaks, after the Roman period as well. The waterlogged character of the area ceased only in the modern period when a several meters thick deposit covered it.

Of the investigated elevations, barely anything was preserved on the eastern one: only a few meters long stretch of a north-south running stone wall foundation was uncovered. The remains of a northwest-southeast oriented stone building were found on the other elevation. The northern part of the building had been completely washed away. A *denarius* of the M. Antonius *triumvir* was recovered from

objektumok elképesztő mennyiségben és változatosságban őrizték meg számunkra az égetés során deformálódott, de sok esetben mégis teljesen ép edényeket (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–260). A teljes épségben vagy viszonylag épen megmaradt edényeket (5. kép) alapvetően két típus képviseli: a szürke *caccabus* és az ugyancsak szürke színű, gömbhasú, horpasztott falú pohár. A szeméttároló gödrök számos más, helyben gyártott „szürke” és „sárga” kerámiatípus töredékeit is tartalmazták, de találtunk *terra sigillata* darabokat és állatsontot is. Azonban mindez csupán arra utal, hogy a gödröket a háztartási hulladék számára is igénybe vették, bár elsődlegesen a közelben gyártott, már kiégetett, de nem értékesíthető kerámiaedények elhelyezésére használták. Jogosan feltételezhető, hogy az égetési selejtet nem szállították nagy távolságra a fazekasműhelytől, hanem a kemence közelében ásták ki számukra a hulladékos vermeket. S bár a rendelkezésünkre bocsátott felületen nem találtuk meg a kemencé(ke)t, a fazekasműhely

a debris heap comprising the remains of the wall. The coin had been minted for the *LEG(io) XII* according to the circumscription. (Fig. 2) Naturally, the silver coin does not date the building. Regrettably, only the wall foundations of the building were preserved while the floor levels of the rooms had perished. North and east of the building, a great many small compressed-ovoid floor tiles were found, the remains of a washed-away floor level. The building extended farther to the west but we could not follow it beyond the borders of the future house foundation.

A masonry well was found north of the foundation walls of the building remains. It was lined with stones down to the very bottom. (Fig. 3) The stones of the collapsed curb covered the fill, which barely contained any finds. The small shards were carried into the fill by water when the territory was flooded. There were practically no traces of an artificial fill. The only trace of human contribution was a wooden writing tablet (*tabula cerata*, Fig. 4) covered by the upper stone of a quern

4. kép: A római kútban talált fa írótableta (*tabula cerata*) darabjai
Fig. 4: Remains of a wooden tablet (*tabula cerata*) found in the Roman well

5. kép: Égetés során deformálódott kerámiaedények
 Fig. 5: Pottery vessels deformed during the firing process

jelenléte a leendő épületek között kutatatlanul hagyott sávokban mégis gyanítható.

A feltárt római kori objektumok időbeli viszonya még tisztázatlan, annyi azonban már előzetesen kijelenthető, hogy a fazekasság a kezdeti időktől jellemző volt a területre, ill. annak szűkebb környezetére. A fazekas tevékenység már abban az időben valószínűsíthető, amikor a kiemelkedéseket még csak vízenyős réti talaj fedte, hiszen ebből a rétegből emeltünk ki egy elégtelenül kiégetett, egyébként teljesen ép *mortariumot*, amely más egyéb hulladékkal együtt került ide. A kőépület egyik alapfala kevéssel a dörzstál fölött haladt el.

A római kori jelenségektől nyugatra, a Vörösvári út közelében előkerült egy datálatlan, kövezett útfelület, amely

which had been thrown into the well in the early phase of its filling up. The waxy surface of the tablet had perished together with the text written on it.

Three refuse pits filled with unsuccessfully fired ceramics were found close to the well. The features containing the discarded refuse preserved an astonishingly high number and variety of vessels, sometimes complete ones, distorted during firing. (BUDAI BALOGH-KIRCHHOF 2006, 259–260) The complete or nearly complete vessels basically represent two types: grey *caccabus* vessels and also grey cups with impressed globular bodies. (Fig. 5) The refuse pits also contained the fragments of numerous other locally produced “grey” and “yellow” ceramic types in addition to Samian ware fragments and animal bones. However, all that can be learned

stratigráfiai helyzete alapján mindenképpen későbbi a római kornál. A jövőben lesz még lehetőségünk az úttest további szakaszainak vizsgálatára.

Budai Balogh Tibor

Irodalom/References

BUDAI BALOGH–KIRCHHOF 2006 – Budai Balogh T. – Kirchhof A.: Budapest, III. ker., Vörösvári út 103–105., Hrsz.: 16916/2

HORVÁTHI 2007 – Horváth Z.: A Vörösvári út 103–105 sz. alatti (volt Malom) régészeti ásatás geo-pedológiai vizsgálata (Kézirat). Budapest 2007.

NAGY 1938 – Nagy L.: Pannonia Sacra, in: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján I., Budapest 1938, 29–148.

from them is that the pits were also used for household refuse, although their primary function was the deposition of the ceramic vessels that had been fired in the vicinity but were not good enough to be sold. It seems right to suppose that the kiln waste was not transported far from the pottery workshop; the refuse pits must have been dug close to the kiln. Although we did not find kilns on the excavation territory, the existence of a pottery workshop can be supposed in the zones left intact between the future building sites.

The chronology of the uncovered Roman period features is not yet clear. It can, however, preliminarily be said that potters were active in the territory or around it from the early periods of Roman settlement. Potters were probably already working here at the time when the damp meadow soil covered the elevations, since an incompletely fired but otherwise intact *mortarium* was recovered from this layer, carried here together with refuse. One of the foundation walls of the stone building ran somewhat higher than this grinding bowl.

West of the Roman period phenomena, the undated stone pavement of a road was found near Vörösvári Road. Based on its stratigraphic position, it must be later than the Roman period. There should be opportunities to investigate further stretches of this road in the future.

Tibor Budai Balogh